www.jgk.imamreza.ac.ir

Quarterly Bulliten of
Greater Khorasan

Vol . 15, No. 54, 2024

ISC | MSRT | ICI

ISSN (Online): 2717-1671 ISSN (Print): 2251-6131

Empirical Analysis of Deterrence in Herat city

Hamidreza Danesh Nari [(a)*], **Negin Teimuri** [(b)], **Seddiqe Nouri** [(c)]

a) Assistant Professor, Criminal Law and Criminology Department, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran
b) MA Student of Criminal Law and Criminology Department, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (nagin.timorey2011@gmail.com)
c) MA Student of Criminal Law and Criminology Department, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (norinori@yahoo.com)

Received: 05/20/2023
Accepted: 10/11/2023

Keywords: Deterrence, Certainty, Swiftness, Severity, Efficiency, Criminal Prevention

Citation: Daneshnari, Hamidreza; Timouri, Negine and Nouri, Sadegheh (2024). Empirical Analysis of Deterrence of Punishment in Herat City. *Greater Khorasan Research Journal*, 15(54), 33-53.

Use your device to scan and read articles online

Abstract

The present study aims to investigate the effectiveness of deterrence in the light of three indicators: severity, speed, and certainty of punishment in the city of Herat. The methodology of this research is a combination of quantitative and qualitative methods. Initially, the quantitative method was considered, in which the target population consisted of law students at Herat University who were classified based on random sampling and using the Cochran formula, 270 individuals were selected as the final sample. The data collection tool was a researcher-made questionnaire, the validity and reliability of which were confirmed. The findings showed that all three variables of severity, speed, and certainty contribute to deterrence. The variable that plays the most significant role in deterrence is the speed of punishment, followed by severity, and ultimately certainty. After conducting the quantitative study, the statistical findings were placed in the qualitative method framework. For this purpose, in-depth interviews were conducted with a number of judges, police forces, and university professors to explore the implemented practices. According to the experts, considering that Afghan society is a punitive society, it seems that all three variables contribute to deterrence. However, the elite in society believe that certainty plays the most important role in deterrence. The conflicting views between the experts and the statistical population may be justified in the context of political developments in Afghanistan. Given the historical experience of the Taliban government and their strict policies in the Islamic Emirate, it appears that the mental stereotypes of Afghan society have accepted the implementation of severe and certain punishments by the government.

DOI: https://doi.org/10.22034/jgk.2023.398113.1122

URL: https://jgk.imamreza.ac.ir/article_201650.html

©2024 The author(s).This is an open access article distributed under Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, as long as you give appropriate credit to the original author(s) and the source.

* Corresponding Authors: (Daneshnari@um.ac.ir), ORCID: 0000-0003-2676-0422

Introduction

Deterrence in Oxford culture refers to the prevention or hindrance of action through fear, terrifying anything and holding back. In certain cultures, deterrence is defined simply as prevention. Therefore, deterrence is a coercive strategy that directs people's behavior through the potential or actual use of force (Friedman, 2016,p. 51). In this context, deterrence means the prevention or reduction of criminal behavior due to fear of punishment (Mahmoudi Janaki and Aghaei, 2006,p. 243). The theory of deterrence is based on the premise that potential criminals, like all citizens, are rational actors (Joan Jafari et al., 2015,p. 63) who calculate their actions based on hedonism. Thus, by increasing the costs of crime, deterrence aims to make crime an unattractive option for offenders. According to these assumptions, the fear and measurement of punishment costs cause both actual and potential criminals to refrain from committing crimes (Aghaei and Dadban, 2012,p. 127). Therefore, in the theory of deterrence, the purpose of punishment is not to restore public order, punish or influence public opinion. Rather, the main philosophy of punishment is to prevent actual and potential perpetrators from committing crimes and repeating them. The goal of imposing punishment is to ensure that the criminal does not repeat the crime in the future (specific deterrence) and that other members of society who have the capacity to commit crimes learn from the punishment and refrain from committing crimes (general deterrence).

Materials & Methods

The research method used in this study is applied for the purpose and descriptive-survey for the method. The statistical population consists of all law students at Herat State University. Out of a total of 900 students, a final sample size of 270 individuals was selected using stratified random sampling, based on the size of the population and Cochran's sample size formula. Descriptive and inferential statistical methods were employed to analyze the data. In terms of inferential statistics, the Kolmogorov-Smirnov test was used in SPSS software, along with the one-sample t-test and the Friedman test to rank the components. The data was collected using a researcher-made questionnaire, which included two main sections: demographic information and items corresponding to the hypotheses and research model. Respondents rated and scored the items on a scale from 1 to 5. Content validity and the varimax test were utilized to ensure the questionnaire's validity. Various statistical methods, such as t-tests and Friedman's test, as well as basic statistics like mean and standard deviation, were employed to analyze the data.

Discussion and Findings

The results of the descriptive statistics show that 51.1% of the respondents were male. The majority of the respondents were in the age group between 20 and 22 years, while the fewest were in the age group of 28 years and above. In terms of marital status, 64.8% of the respondents were single. Since the significance level is greater than the error value of 0.05, the null hypothesis is accepted at the significance level of 0.05. Thus, it can be concluded that the research indicators follow a normal distribution, and as a result, parametric statistics are used for data analysis. The univariate t-test is employed to analyze the effect of three research variables. If the average for these questions is higher than the overall average, it indicates that the three variables - certainty, speed, and severity of punishment - deter people from committing crimes. The results of the one-variable t-test demonstrate the estimated average for the hypotheses. Considering that the "expected number" or the average limit is greater than 3, with 95% confidence and an error level of less than 0.05, it can be inferred that, from the perspective of the studied society, the variables of certainty, speed, and severity of punishment contribute to deterrence and people feel intimidated.

Conclusion

Deterrence, one of the oldest theories justifying punishment, has always been the focus of criminal justice institutions. In Afghanistan, the lawmakers are also attempting to prevent crime by considering the factors of deterrence, Shariah, and legal punishments. The findings of the experimental study in this research demonstrate that, within the statistical population in question, all three variables of punishment - certainty, speed, and severity - contribute to deterrence. This result appears to be in line with the cultural variables of Afghan

society. Presently, Afghanistan is considered one of the most illiterate countries in the world. The lack of awareness and the challenges within the cultural environment are accepted realities within Afghan society. Additionally, Afghanistan has experienced three major wars with England, a fourteen-year war with the Soviet Union, and several decades of civil war, culminating in the seizure of power by the Islamic Emirate of Afghanistan. The continuous, destructive wars, particularly the internal conflicts, have caused significant problems in the economy, culture, and the lives of Afghans.

Due to the unique circumstances, political crises, and social crises of the past few decades, Afghanistan is a society suffering from "social disorder". In such a disordered society, where social cohesion and control have declined, punishment becomes the most effective means of controlling people's behavior. According to the World Health Organization, Afghan society is classified as a punitive society, meaning that the culture of punishment is ingrained within its cultural structures. The punishment of children at home and in school, a high rate of domestic violence, and an increasing number of street fights are some manifestations of this punitive society in Afghanistan. Therefore, citizens of Afghanistan have come to the conclusion that any behavior contrary to custom or law can have punitive consequences, as they have a clear understanding of the punitive reactions and the meaning of punishment. As a result, it seems that this empirical and intuitive understanding of punishment has made all three variables - certainty, severity, and speed - effective in achieving deterrence

.

www.jgk.imamreza.ac.ir

پژوهشنامه خراسان بزرگ

دوره ۱۵، شماره ٥٤، بهار ۱٤۰۳

ISC | MSRT | ICI

شاپا چاپی: ۶۱۳۱-۲۲۵۱ شاپا الکترونیکی: ۱۶۷۱-۲۷۱۷

مقاله پژوهشی

تحلیل تجربی بازدارندگی مجازات در شهر هرات

حمیدرضا دانش ناری [الف]*، نگین تیموری [ب]، صدیقه نوری [ج]

الف) استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)

ب) دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (nagin.timorey2011@gmail.com)

ج) دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (norinori@yahoo.com)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۹

شماره صفحات: ۳۳-۵۳

واژگان کلیدی:

بازدارندگی، قطعیت مجازات، سرعت، شدت، کارایی، پیشگیری کیفری

استناد به مقاله:

دانش‌ناری، حمیدرضا؛ تیموری، نگین و نوری، صدیقه (۱٤۰۳). تحلیل تجربی بازدارندگی مجازات در شهر هرات. *پژوهشنامه خراسان بزرگ*، ۱۵(۵۴)، ۳۳-۵۳.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.

چکیده

پژوهش حاضر بر آن است تا کارایی بازدارندگی را در پرتو سه شاخص شدت، سرعت و قطعیت مجازات در شهر هرات بررسی کند. روش‌شناسی این پژوهش ترکیبی از روش کمّی و کیفی است. در ابتدا، با روش کمی از میان جامعهٔ آماری پژوهش که دانشجویان رشتهٔ حقوق دانشگاه هرات هستند، بر اساس نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شدند و با استفاده از فرمول کوکران، ۲۷۰ نفر به‌عنوان حجم نهایی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامهٔ محقق‌ساخته بود که روایی و پایایی آن تأیید شد. یافته‌ها نشان داد که هر سه متغیر شدت، سرعت و قطعیت، موجب بازدارندگی می‌شود. متغیری که بیشترین نقش را در بازدارندگی دارد، سرعت مجازات است و بعد از آن، شدت و در نهایت قطعیت مجازات موجب بازدارندگی می‌شود. پس از انجام مطالعه کمّی، یافته‌های آماری در سنجه روش کیفی قرار گرفت. بدین منظور، با تعدادی از قضات، نیروهای پلیس و اساتید دانشگاه مصاحبه‌های عمیق صورت گرفت تا پیمایش صورت گرفته، واکاوی شود. بر اساس نظر متخصصان، با توجه به اینکه جامعهٔ افغانستان، جامعه‌ای تنبیهی است، می‌توان استنباط کرد که هر سه متغیر موجب بازدارندگی می‌شود. بااین‌حال، جامعه نخبگان در تحلیل میزان اثرگذاری سه متغیر بر این باور هستند که قطعیت مهم‌ترین نقش را در بازدارندگی دارد. شاید بتوان تعارض میان نظر نخبگان و جامعهٔ آماری را در پرتو تحولات سیاسی افغانستان توجیه کرد. با توجه به تجربهٔ تاریخی حکومت طالبان و سیاست‌گذاری سخت‌گیرانه در امارت اسلامی، به نظر می‌رسد کلیشه‌های ذهنی جامعهٔ افغانستان اجرای مجازات‌های شدید و قطعی توسط حکومت را پذیرفته‌است.

DOI: https://doi.org/10.22034/jgk.2023.398113.1122

URL: https://jgk.imamreza.ac.ir/article_201650.html

Journal of Great Khorasan by Imam Reza International University is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

* نویسنده مسئول مکاتبات: (Daneshnari@um.ac.ir)

مقدمه

از منظر تاریخی، مجازات کهن‌ترین نوع واکنش در برابر رفتارهای ضداجتماعی است. باوجودآنکه در نگرش‌های سنّتی، الگوی کیفرگرایی و سزادهی گرانیگاه عدالت کیفری است؛ اما با آغاز مدرنیسم کیفری، کارگزاران عدالت کیفری پارادایم‌های آینده‌محور را مورد توجه قرار می‌دهند تا از این طریق، به هدف نهایی کنترل نرخ جرم نزدیک شوند. فلسفه فایده‌مندی کیفر با دیدگاه "غایت‌شناختی" با عدول از رویکردهای گذشته‌نگر همچون سزادهی و عدالت استحقاقی، درصدد است تا اعمال مجازات را بستری برای کاهش نرخ جرم قرار دهد. یکی از پارادایم‌های غایت‌شناختی اعمال کیفر، "بازدارندگی" است. بازدارندگی، پیشگیری از رفتارهای بزهکارانه را تابعی از توسعه و اعمال ضمانت - اجراهای کیفری می‌داند (McLaughlin, & Munice, 2001,p. 88) به عبارت دقیق‌تر، بازدارندگی از یک‌سو، حاوی این پیام است که افراد در صورت ارتکاب جرمْ درد و رنج اعمال کیفر را تحمل خواهند کرد و از سوی دیگر، مبیّن این امر است که درد و رنج حاصل از ارتکاب جرم به‌واسطه تعقیب و محکومیت، بیش از منافع حاصل از ارتکاب جرم خواهد بود. به باور بکاریا، مجازات به‌خودی‌خود شر است و تنها برای جلوگیری از یک شر بزرگ‌تر باید به‌آن تمسک جست (Hudson, 2003,p. 18) باوجودآنکه کیفر، بالذات شر و بدی است؛ اگر صرف وجود مجازات در زرادخانه کیفری موجب شود تا افراد به دلیل ترس از اعمال کیفر، مرتکب جرم نشوند، در این صورت، مجازات به‌مثابهٔ یک منبع امنیت معرفی می‌شود. از این‌رو، تنها توجیه مجازات، بازدارندگی یا ارعاب است. باوجودآنکه بازدارندگی در معنای مدرن، ریشه در افکار سزار بکاریا دارد؛ اما تمرکز بر نقش بازدارنده کیفر و استفاده از رویه‌های تحمیل کیفر به‌عنوان درس عبرت‌آموز برای بزهکاران و شهروندان، ریشه در تاریخ بشریت دارد؛ زیرا یکی از اهداف اصلی مجازات در مجموعهٔ قوانین قدیمی جهان همچون هیتی‌ها و حمورابی تمرکز بر جنبه‌های بازدارندگی، ارعاب و تخویف بوده است. هم‌زمان، در فقه کیفری اسلام نیز یکی از مهم‌ترین دلایل اعمال کیفر، بازدارندگی معرفی شده است.

بازدارندگی در فرهنگ آکسفورد به معنای مانع‌شدن یا ممانعت به عمل آوردن از طریق ترس، به وحشت انداختن از هر چیزی و مهار کردن آمده است. در فرهنگ معین، بازدارندگی به معنای منع کردن و جلوگیری کردن تعریف شده است. از این‌رو، بازدارندگی یک استراتژی اجبار محور است که از طریق به‌کارگیری بالقوه یا بالفعل زور، رفتارهای افراد را هدایت می‌کند (Friedman,2011,p. 51). در اصطلاح، بازدارندگی به معنای ترک یا کاهش رفتار مجرمانه به دلیل ترس از مجازات است (Mahmoudi Janaki, & Aghaei,2008,p. 243)؛ بنابراین بازدارندگی بر این پیش‌فرض استوار است که بزهکاران بالقوه، همچون تمامی شهروندان، بازیگران محاسبه‌گر هستند (Javan Jafari, Sadati, & Farhadi , 2016,p. 63) که با لذت‌گرایی عقلانی مرتکب جرم می‌شوند. بدین ترتیب، بازدارندگی از طریق افزایش هزینه‌های جرم، در پی آن است تا جرم را به گزینه‌ای غیر جذاب برای بزهکار تبدیل کند. بر اساس پیش‌فرض‌ها، ترس از مجازات و سنجش هزینه‌های اعمال کیفر، موجب می‌شود تا بزهکار بالفعل و بالقوه از ارتکاب جرم انصراف دهند (Aghaei, & Dadban ,2009,p. 127) لذا، در نظریهٔ بازدارندگی، هدف از اعمال مجازات، اعاده نظم عمومی، سزادهی و اقناع افکار عمومی نیست، بلکه فلسفه اصلی اجرای مجازات، آن است تا مرتکب بالفعل و مرتکبان بالقوه از ارتکاب جرم و تکرار آن خودداری کنند. به‌این‌ترتیب، هدف از اجرای مجازات، آن است که بزهکار در آینده مرتکب تکرار جرم نشود (بازدارندگی خاص) و سایر افراد جامعه که توانایی ارتکاب جرم را دارند، از اعمال مجازات درس بگیرند و از ارتکاب جرم خودداری کنند (بازدارندگی عام). ترس از مجازات یکی از عواملی است که می‌تواند تا حد زیادی موجب پیشگیری از جرم یا تکرار آن شود. از این‌رو بازدارندگی به فرایندی اطلاق می‌شود که با تهدید به مجازات موجب از بین رفتن یا کاهش انگیزه ارتکاب جرم در مجرم بالقوه شود و از طرف دیگر، با ایجاد ترس از مجازات، منبع امنیتی ایجاد کند که مزایای جرم را از بین ببرد. با وجود آنکه بازدارندگی یا ارعاب به گونه‌های مختلف صورت می‌پذیرد؛ اما برای کارایی آن، مجرم باید از میزان مجازات آگاه باشد، بتواند قانون را تحلیل کند و انتخاب منطقی داشته

باشد. بااین‌حال، شرط اساسی برای کارایی بازدارندگی، غلبه میزان درد و رنج مجازات بر نفع حاصل از جرم است. صرف‌نظر از گونه‌ها و اشکال مختلف بازدارندگی، سه عامل "قطعیت مجازات"، "سرعت مجازات" و "شدت مجازات" در فرایند بازدارندگی مجازات مؤثر هستند. قطعیت مجازات به معنای اطمینان از وقوع مجازات است. به باور حامیان مکتب کلاسیک واکنش قاطع و حتمی به جرم موجب می‌شود تا بزهکاران بالقوه از ارتکاب جرم انصراف دهند. سرعت مجازات عبارت است از فاصله کوتاه میان ارتکاب جرم و اعمال مجازات. از لحاظ نظری، هرچه مجازات ازنظر زمانی به وقوع عمل نزدیک‌تر باشد، نتیجه‌ای بهتر حاصل خواهد شد. از این‌رو، اگر رفتار مجرمانه به‌سرعت مجازات شود، موجب تحقق بازدارندگی می‌شود. در نهایت، شدت مجازات به معنای میزان درد و رنج ناشی از اعمال کیفر است. بر اساس این متغیر، هر چه میزان شدت مجازات بیشتر باشد، کارایی بازدارندگی به نحو بهتر تضمین می‌شود. به باور برخی از متخصصان، افزایش قطعیت مجازات‌ها بیش از افزایش شدت آنها در تحقق بازدارندگی مؤثر است. به همین دلیل، بسیاری از نظام‌های کیفری به دنبال کاستن از شدت مجازات‌ها و افزایش قطعیت آنها برآمده‌اند. هم‌زمان، مطالعات تجربی صورت‌گرفته در قلمروی کارایی بازدارندگی ثابت کرده‌اند که تأثیر مجازات‌ها در پرتو مؤلفه‌های سرعت، شدت و قطعیت مجازات در جوامع مختلف، متفاوت است.

با توجه به آنکه بسترهای جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی در کارایی بازدارندگی دارای اهمیت هستند، این پژوهش درصدد است تا کارایی نظریهٔ بازدارندگی را در قالب یک مطالعه تجربی در شهر هرات بررسی کند. اهمیت و ضرورت این مسئله از حیث قلمروی مکانی از چند جهت قابل‌بررسی است. نخست آنکه بر اساس یافته‌های سازمان بهداشت جهانی، جامعه افغانستان یک جامعه تنبیه‌گرا است که در آن، واکنش‌های قهری موجب هدایت رفتار افراد می‌شود. بر این اساس، انجام این پژوهش می‌تواند نگاه جامعه افغانستان را در قلمروی رویکرد تنبیهی مجازات و نقش بازدارنده آن ارزیابی کند. دوم آنکه ساختار سنّتی جامع افغانستان دارای مجازات‌های شدید است که در کد جزا به‌صراحت به آنها اشاره شده است. بر اساس بند ۲ ماده ۲ کد جزا، "مرتکب جرایم حدود، قصاص و دیت مطابق احکام فقه حنفی شریعت اسلام مجازات می‌گردد". بر این اساس، کد جزا، مجازات‌های شرعی در فقه حنفی همچون اعدام، قطع عضو، شلاق و قصاص را به رسمیت شناخته است. علاوه بر آن، در ماده ۱۳۸ کد جزا مجازات‌های اصلی/ قانونی شامل مجازات‌های شدید همچون اعدام، حبس و جزای نقدی می‌شود. سوم آنکه، با شکل‌گیری امارت اسلامی افغانستان و فروپاشی حکومت قدیم، مسئله قطعیت، سرعت و شدت مجازات‌ها در این کشور بیشتر از گذشته مورد توجه قرار گرفته است؛ زیرا امارت اسلامی به دنبال تشکیل محاکم شرعی و اجرای حتمی، سریع و شدید مجازات‌های شرعی است و رویکرد نظام سیاسی حاکم در قلمروی اجرای مجازات می‌تواند نوع نگاه شهروندان افغانستان به مسئله بازدارندگی را تغییر دهد. با توجه به توضیحات فوق، این پژوهشْ درصدد است تا با ترکیبی از روش کمّی و کیفی، کارایی بازدارندگی را در جامعه افغانستان مورد تحلیل تجربی قرار دهد. در قسمت کمّی پژوهش، دانشجویان رشته حقوق در دانشگاه هرات به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند. دلیل اصلی انتخاب دانشجویان رشته حقوق آن است که آنها با مفاهیم بنیادی حقوق کیفری و جرم‌شناسی آشنا هستند. پس از انجام مطالعه کمّی، روش‌شناسی کیفی مدنظر قرار گرفت تا یافته‌های حاصل از مطالعه کمّی توسط جامعه خبرگانی تحلیل شود. بر این اساس، پس از یافته‌های کمّی، با تعدادی از قضات، ضابطان قضایی و اساتید دانشگاه مصاحبه‌های عمیق صورت گرفت تا نتایج تحلیل شوند. با توجه به این توضیحات، پژوهش حاضر درصدد است تا با استفاده از مؤلفه‌های قطعیت، سرعت و شدت مجازات‌ها، کارایی نظریهٔ بازدارندگی را در شهر هرات بررسی کند. بر این اساس، پس از بیان پیشینه و مبانی نظری، روش‌شناسی تحقیق ارائه می‌شود. در ادامه، مهم‌ترین یافته‌های حاصل از مطالعه تجربی بیان و بر آن اساس، بحث و نتیجه‌گیری مطرح می‌گردد.

پیشینه پژوهش

در خصوص بازدارندگی مجازات، پژوهش‌های زیادی در مطالعات داخلی و خارجی انجام شده است که به برخی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود. محمودی جانکی و آقایی (Mahmoudi Janaki, & Aghaei, 2008) در مقاله‌ای تحت عنوان "*بررسی نظریهٔ بازدارندگی مجازات*" به این نتیجه رسیده‌اند که ارعاب و عبرت‌انگیزی غایت اعمال مجازات است که از طریق ایجاد ترس مانع از ارتکاب جرم توسط افراد می‌شود. آقایی و دادبان (Aghaei, & Dadban, 2009) در مقاله "*بازدارندگی و نقش آن در پیشگیری از جرم*" به این یافته رسیده‌اند که جستجوی راهکارهای حل معمای بزهکاری و یافتن طرق پیشگیری از جرم، همواره مدنظر اندیشمندان و جرم شناسان بوده است. در این رهگذر اعمال مجازات به‌منظور ارعاب مجرمان بالقوّه و بالفعل و آموختن درس عبرت به آنها، یکی از سازوکارهای بازدارنده است. اهرمی که از طریق نمایش اعمال ضمانت اجراهای کیفری بر مرتکبان، خواهان پیکار باانگیزه‌های مجرمانه است. بدین‌سان، پیشگیری از جرم که در قالب تدابیری متنوع قابلیت تبلور دارد، در قسمی از خویش از راه تحمیل کیفر بر مجرمان محقق می‌شود. این مسئله در بطن نظریهٔ بازدارندگی و به‌عنوان نخستین نسل از اقدامات پیشگیرانه، سنگ بنای رسالت خویش را تولید هراس در اذهان مردم قرار می‌دهد. خسروشاهی و آئیدی (Khosroshahi, & Aeedi, 2015) در مقاله "*جایگاه بازدارندگی عام در کیفرهای تعزیری*" بر این نظر تمرکز می‌کنند که علی‌رغم کارکرد بازدارندگی در جرایم موجب حد و صراحت آموزه‌های شرعی به این مسئله است که در قلمروی تعزیرات نیز بازدارندگی عام ایجاد کند؛ زیرا عمدهٔ مجازات‌های اسلامی از نوع تعزیر است و به همین دلیل، ترس عمومی ناشی از کیفر موجب تعزیر و تحقق بازدارندگی می‌شود.

جوان جعفری و ساداتی (Javan Jafari, & sadati, 2015) در کتاب "*ماهیت فلسفی و جامعه‌شناختی کیفر*" ضمن بررسی ابعاد مختلف بازدارندگی، استفاده از این رویکرد در توجیه مجازات را ابزار اصلی فایده‌گرایی در حقوق کیفری برشمرده‌اند. نعیمی (Naimi, 2015) در پژوهش خود "*تحلیل اقتصادی رفتار بزهکار و تبیین بازدارندگی مجازات*" به این نتیجه رسیده است که بزهکاران به دلیل عدم قطعیت نتایج حاصل از رفتار مجرمانه، در پی بیشینه‌سازی مطلوبیت مورد انتظار خود هستند و در این راستا از تحلیل هزینه- فایده بهره می‌برند، لذا، افزایش قطعیت و شدت مجازات می‌تواند منجر به کاهش پدیدهٔ مجرمانه شود. باوجود انتقادات تجربی بر مفهوم انسان اقتصادی، این فرض در تبیین و پیش‌بینی برخی از پدیده‌های مجرمانه می‌تواند موفق باشد. علاوه بر آن، هرچند ارتباط میان درصد تغییرات در شدت و قطعیت مجازات نسبت به کاهش رفتار مجرمانه چندان دقیق و قطعی نیست ولی با توجه به جنبهٔ بازدارندگی مجازات، نظریهٔ اقتصادی می‌تواند مکمل مجازات‌محور برای برخی نظریه‌های پیشگیری از جرم، مانند پیشگیری وضعی باشد. جوان جعفری و همکاران (Javan Jafari, et al, 2016) در پژوهش خود با عنوان "*بازدارندگی و سنجش آن در فلسفه کیفر*" به این یافته رسیده‌اند که مشروعیت مجازات به‌مثابهٔ یک شر ضروری در پیامدهای حاصل از آن نهفته است. بر این اساس، رنج حاصله از تحمیل کیفر، موجبات بازدارندگی مجرمان بالقوّه و سابقه‌دار از ارتکاب بزه احتمالی را پدید می‌آورد.

در مطالعات خارجی، رسالهٔ کلاسیک دربارهٔ جرم و مجازات اثر مشهور بکاریا (Beccaria, 1809) نخستین مطالعه‌ای است که به مسئلهٔ بازدارندگی تمرکز کرده است. بکاریا به‌عنوان نظریه‌پرداز مکتب کلاسیک حقوق کیفری و جرم‌شناسی، با تأکید بر این امر که بزهکار منافع و هزینه‌های ارتکاب جرم را مورد سنجش قرار می‌دهد و در شرایطی مرتکب جرم می‌شود که منافع بیش از هزینه‌ها باشد، بر این نظر بود که افزایش شدت مجازات‌ها می‌تواند موجب ارعاب عمومی و کنترل نرخ جرم شود. بنتام (Bentham, 1789) دیگر نظریه‌پرداز کلاسیک در کتاب "*درامدی بر اصول اخلاق و قانون‌گذاری*"، نظریهٔ حسابگری جزایی را مفهوم‌سازی می‌کند. از نظر بنتام، مجرم فردی حسابگر است که با عقلانیت لذت‌آور مرتکب جرم می‌شود. به همین دلیل، باید از طریق افزایش هزینه‌های جرم او را از ارتکاب جرم بازداشت. کامرون (Cameron, 1988) در مقاله اقتصاد "*بازدارندگی جرم: پیمایش نظریه و عمل*" بر این نظر است که بزهکاران همچون کنشگران اقتصادی در حالتی مرتکب جرم می‌شوند

که منافع جرم بیش از احتمال مجازات باشد. به همین دلیل، او بر ارعاب از طریق شدت عمل کیفری تأکید می‌کند. دژبخش و شفرد (Dezhbakhsh, & Shepherd, 2006) در پژوهش خود *"کارایی بازدارندگی در مجازات اعدام"* به این نتیجه رسیده‌اند که وجود ضمانت اجراهای شدید همچون اعدام موجب بازدارندگی نمی‌شود؛ زیرا در فرض مجازات‌های شدید، احتمال اجرای آنها کاهش می‌یابد. به همین دلیل، غیرحتمی بودن مجازات‌های شدید همچون اعدام، کارکرد بازدارندگی را به چالش می‌کشد. تونری (Tonry, 2008) در مقالۀ *"درس‌هایی از محدودیت بازدارندگی"* به این نتیجه رسیده است که انسان پست‌مدرن ورای حسابگری‌های معقولْ مرتکب جرم می‌شود. به همین دلیل، نمی‌توان برداشت‌های انتزاعی و ذهنی در باب اعمال کیفر را موجب تحقق بازدارندگی دانست. بر اساس یافته‌های انگل، تیلیر و کورسر (Engel, Tillyer, & Corsaro, 2013) در مقالۀ *"کنترل خشونت جوانان از طریق بازدارندگی"* اعمال ضمانت اجراهای کیفری شدید همچون حبس‌های طولانی‌مدت موجب پیشگیری کیفری از خشونت جوانان نمی‌شود؛ زیرا فرهنگ خشونت در میان جوانان، امری است که باید از طریق سازوکارهای آموزشی و فرهنگی کنترل شود.

ارزیابی مطالعات صورت‌گرفته نشان می‌دهد که چالش اصلی مطالعات داخلی، بررسی بازدارندگی بر اساس رویکردهای فلسفی و عدم آزمون تجربی آن است. به عبارت دقیق‌تر، پژوهش‌های صورت‌گرفته در ایران در قلمروی بازدارندگی کیفر ناظر بر مطالعات نظری است که بدون اتخاذ روش‌شناسی کمّی یا کیفی، صرفاً مسائل انتزاعی را مورد توجه قرار داده‌اند. اندیشه‌های فلسفی در باب بازدارندگی کیفر دارای ارزش علمی است. این مسئله موجب تحول در سیاست‌گذاری کیفری و اتخاذ رویکردهای سخت‌گیرانه می‌شود؛ لذا مناسب است تا کارایی یا عدم کارایی آن در سنجه آزمون‌های تجربی قرار داده شوند. این امرْ مسئله‌ای است که در مطالعات داخلی نادیده گرفته‌شده است. یکی دیگر از خلأهای مطالعات صورت‌گرفته در ایران فقدان تلاش برای بومی‌سازی مطالعات بازدارندگی است. باتوجه‌به آنکه مسائل مربوط به فلسفه کیفر در غرب مطرح شده‌اند، عمده مطالعات صورت‌گرفته در ایران برگرفته از آثار خارجی است. به همین دلیل، در مطالعات انجام‌گرفته به بیان اندیشه‌ها، مفاهیم و نگرش‌های بازدارندگی در ادبیات جرم‌شناسی و کیفرشناسی توجه شده است. این در حالی است که باتوجه‌به بافتار مذهبی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران ممکن است آثار و نتایج بازدارندگی در ایران متفاوت از دیگر یافته‌ها باشد. به همین دلیل، بومی‌سازی مطالعات بازدارندگی و دستیابی به نتایج خاص در پرتو یافته‌های تجربی می‌تواند کارایی یا عدم کارایی این مفهوم را در ساختار اجتماعی ایران نشان دهد.

مطالعات خارجی در حوزه بازدارندگی از جامعیت برخوردار هستند؛ زیرا هم به مسائل فلسفی و هم به رویکردهای تجربی تمرکز کرده‌اند؛ به‌عبارت‌دیگر، فلاسفه حقوق کیفری، از یک‌سو و جرم‌شناسان، از سوی دیگر، مسئله بازدارندگی را به‌صورت نظری و تجربی بررسی کرده‌اند. با این حال، چالش اصلی پژوهش‌های مربوط به بازدارندگی در مطالعات خارجی آن است که عمده پژوهش‌ها در آمریکا و اروپای غربی انجام شده است. از این‌رو، مطالعه حاضر از دو جهت دارای نوآوری است. نخست آنکه نظریۀ بازدارندگی را مورد آزمون تجربی قرار می‌دهد و فارغ از مسائل فلسفی، رویکرد عینی را ملاک قرار می‌دهد. دوم آنکه، ارزیابی نظریۀ بازدارندگی را در کشور افغانستان و شهر هرات به انجام می‌رساند. لذا، با توجه به‌مرور ادبیات نظری و نوآوری‌های این مطالعه، می‌توان گفت که موضوع پژوهش حاضر در مطالعات داخلی و خارجی فاقد پیشینه است.

مبانی نظری

باتوجه به آنکه موضوع پژوهش حاضر در خصوص بازدارندگی است، ادبیات نظری حول دو محور اقسام بازدارندگی و متغیرهای بازدارندگی بررسی می‌شوند. براین‌اساس، در ابتدا، اقسام بازدارندگی و پس از آن متغیرها مفهوم‌سازی می‌شوند.

اقسام بازدارندگی

باتوجه به نظریۀ فایده‌گرایی کیفری، مهم‌ترین اقسام بازدارندگی عبارتند از بازدارندگی عام و خاص و بازدارندگی نهایی و جزئی که در ادامه بررسی می‌شوند.

بازدارندگی عام و خاص

نظریۀ بازدارندگی ریشه در فایده‌گرایی انتخاب عقلانی دارد. آدام اسمیت[1] در رویکرد اقتصادی به انتخاب عقلانی بر این باور است که انسان‌ها در روابط اجتماعی خود به دنبال آن هستند تا بیشترین سود را در قبال کمترین هزینه به‌دست آورند (Siegel, 2011,p. 23). بر این اساس، الگوی بازیگر عقلانی بر این فرض استوار است که افراد در تصمیم‌گیری‌های مهم خود با محاسبه سود و زیان، به نحوی عمل می‌کنند که بیشترین منفعت را کسب کنند (Little, 2009,p. 65). نظریۀ انتخاب عقلانی در جرم‌شناسی، رویکرد بازبینی‌شدۀ نظریۀ کلاسیک "حسابگری جزایی" و نظریۀ معاصر "اقتصاد جرم" است. این نظریه در زمره نظریه‌های موقعیت‌محور و فایده‌باورانه است که در دهه ۱۹۷۰ میلادی توسط جرم‌شناسانی همچون گری بکر[2]، درک کورنیش[3] و رونالد کلارک[4] بازمفهوم‌سازی شده است. نظریۀ انتخاب عقلانی، مجرم را انسانی اقتصادی و فایده‌گرا در نظر می‌گیرد که همواره در جستجوی فرصت‌ها و انتخاب‌های غیراخلاقی و غیراجتماعی با هدف به حداکثر رساندن منافع شخصی خویش است (Maguire, 2010,p. 341). در این بستر، بزهکار قربانی جبر اقتصادی و فرهنگی نیست؛ بلکه فردی است انتخاب‌کننده، حسابگر، اجتماعی و فعال که دست به انتخاب استراتژی می‌زند و براساس موانع احتمالی، استراتژی را تغییر می‌دهد. لذا، بزهکار از نظر حامیان نظریۀ انتخاب عقلانی، انسانی آزاد و باهوش است که آگاهانه و در پرتو حسابگری مرتکب جرم می‌شود. بر این اساس، چنانچه درد و رنج کیفر از منافع احتمالی جرم بیشتر باشد، بزهکاران بالقوه از ارتکاب جرم خودداری خواهند کرد (Sanei, 2007,p. 160).

مکتب کلاسیک دو شکل از بازدارندگی را ارائه می‌کند، یکی شخصی یا فردی و دومی نوع عمومی یا اجتماعی است. بازدارندگی خاص/ شخصی/ فردی در مورد افرادی به‌کار می‌رود که جرمی را مرتکب شده‌اند. ایده اصلی در این قلمرو آن است که درد و رنج، تنها به‌اندازه‌ای به‌کار گرفته شود که میزان لذت ناشی از جرم را خنثی کند. از سوی دیگر بازدارندگی عام، عمومی و اجتماعی به‌عنوان یک هشدار برای تمامی شهروندان است که از طریق اعمال مجازات بر بزهکاران نشان داده می‌شود. مشاهده فردی که به‌خاطر ارتکاب جرمْ مجازات شده یا شنیدن خبر مجازات شدن او موجب می‌شود تا دیگران به این نتیجه برسند که ارتکاب جرم سودمند نیست و خطر اجرای مجازات را به همراه دارد. همین مسئله در عمل موجب می‌شود تا افراد از ارتکاب جرم انصراف دهند؛ لذا بازدارندگی عام ناظر بر کلیه شهروندان جامعه است؛ بدین معنا صرف وجود مجازات در زرادخانه کیفری موجب می‌شود تا افراد مرتکب جرم نشوند. نظریۀ بازدارندگی عام ریشه در این ایده دارد که مردم از نقض قانون می‌ترسند؛ زیرا تحمل مجازات برای افراد هزینه‌بر و سخت است (Prerna, & Tiwari, 2022,p. 866). لذا، هدف بازدارندگی عام منصرف کردن بزهکاران بالقوه از ارتکاب جرم است (Javan Jafari, & sadati, 2015,p. 67) . در فرایند بازدارندگی عام، نظام کیفری با اعمال مجازات علیه مجرمان دستگیر شده به بزهکاران بالقوه این هشدار را می‌دهد که در صورت ارتکاب جرم، مجازات خواهند شد. لذا، نظریۀ بازدارندگی عام به معنای اعلام‌خطر برای تمامی شهروندان است؛ بدین معنا افراد پس از مشاهده مجازات شدن افراد مجرم، به این نتیجه می‌رسند که آنها نیز اگر مرتکب جرم شوند، با مجازات مواجه خواهند شد. از این منظر، می‌توان گفت که بازدارندگی عام، بازدارندگی غیرمستقیم است؛ زیرا از یک‌سو، به‌جای تأکید بر بزهکارِ مجازات شده، بر کلیه افراد جامعه تمرکز می‌کند و از سوی دیگر، به دنبال پیشگیری از ارتکاب جرم اولیه است.

رویکرد بازدارندگی عام در آموزه‌های اسلامی نیز موردتوجه قرارگرفته است. در قرآن کریم، علت اجرای حدْ عبرت‌گرفتن افراد معرفی شده است. بر این اساس، علت اجرای حد سرقت، آن است که دیگران از انجام این عمل عبرت بگیرند و

1. Adam smith.
2. Gary Becker
3. Derek Cornish
4. Ronald Clarke

به دلیل ترس از مجازات، مرتکب جرم نشوند.[1] با وجود آنکه در مورد مجازات‌های تعزیری صراحت بر بازدارندگی عام وجود ندارد؛ اما ملاک بازدارندگی عام در حد و تعزیر یکسان است و از این جهت، بازدارندگی عام در اجرای مجازات‌های تعزیری نیز مدنظر است.

بازدارندگی خاص یا بازدارندگی شخصی رویکرد فردگرایانه دارد؛ بدین معنا بازدارندگی خاص از طریق اعمال مجازات بر بزهکار، او را از تکرار جرم بازمی‌دارد. به همین دلیل، یکی از مهم‌ترین معیارهای سنجش کارایی ارعاب خاص، نرخ تکرار جرم است. در بازدارندگی خاص، این ایده وجود دارد که تجربه مجازات‌شدن موجب می‌شود تا افراد مجدداً مرتکب جرم نشوند. ارعاب خاص در تقابل با بازدارندگی عام که بزهکاران بالقوه را نقطه کانونی خود قرار می‌دهد، بر شخص بزهکار تمرکز می‌کند. بازدارندگی خاص در گام اول، تمایلات و زمینه‌های بروز رفتار مجرمانه را در فرد پیش‌بینی می‌کند و سپس، با در نظر گرفتن متغیرهای تسریع‌کننده جرم، مجازات بازدارنده را تجویز می‌کند. گرچه بیشتر مجازات‌ها ویژگی بازدارندگی خاص را دارا هستند؛ اما بازدارندگی خاص در برخی مجازات‌ها مانند قصاص، اعدام و حبس دائم سالبه به انتفاء موضوع است؛ زیرا در این مجازات‌ها بزهکار از صحنهٔ جامعه طرد و حذف می‌شود. برای برون‌رفت از این وضعیت، این ایده مطرح شده است که در مورد مجازات‌های سالب حیات و سالب آزادی دائمی، بازدارندگی خاص بر اساس نرخ جرم اعضای خانواده محکومان ارزیابی شود. به‌عنوان مثال، اگر فردی به دلیل ارتکاب جرایم مواد مخدر اعدام شود، ارتکاب یا عدم ارتکاب جرایم این حوزه توسط اعضای خانواده او معیاری برای ارزیابی بازدارندگی خاص محسوب می‌شود.

بازدارندگی نهایی و جزئی

بازدارندگی نهایی در سطح کل عمل می‌کند و از این‌رو، به جنبه‌های فردی بازدارندگی توجه نمی‌کند؛ بنابراین در این مطالعات، نگرش‌هایی مانند ریسک به‌طور مستقیم قابل تحلیل نیستند، بازدارندگی نهایی به بررسی ضمانت‌اجراهای کیفری متعدد می‌پردازد که برای یک جرم خاص تعریف شده‌اند. بازدارندگی نهایی به دنبال آن است تا مشخص کند که از میان ضمانت‌اجراهای مختلف، کدام‌یک تأثیر بازدارندگی مناسب‌تری دارد. به‌عبارت‌دیگر، ارعاب نهایی به بررسی تأثیر بازدارندگی یک ضمانت اجرای کیفری در مقایسه با ضمانت اجراهای کیفری دیگر می‌پردازد. بازدارندگی نهایی، هشدارهای صریح تا اقدامات تنبیهی علنی را شامل می‌شود؛ بنابراین، ارعاب نهایی به فرایند درونی‌سازی هنجارها اطلاق می‌شود که از طریق آن، افراد به دلیل برآورد کلی خطرات اعمال کیفر، از ارتکاب جرم منصرف می‌شوند. بر اساس این رویکرد، میان کارکرد بازدارندگی و نرخ تکرار جرم، ارتباط وجود دارد و هرچه نرخ تکرار جرم پایین‌تر باشد، ضمانت اجراهای کیفری، دارای کارکرد بهتری خواهند بود.

در بازدارندگی جزئی، فرد با مقایسه شدت ضمانت‌اجراهای مختلف که برای اشکال مختلف یک جرم منظور شده است، تصمیم به ارتکاب جرمی می‌گیرد که مجازاتی سبک‌تر به همراه دارد. به‌عبارت دیگر، در این شکل از بازدارندگی، تهدید به ضمانت اجرای شدیدتر دارای ارزش بازدارندگی است (Javan Jafri, & Sadati, 2015,p. 68). بازدارندگی جزئی بر اساس تصمیم‌گیری فردی و در شرایطی تصور می‌شود که عنصر هنجار برای بازدارندگی کلی، کاربرد چندانی ندارد. در این شرایط، انتظار دستگیری و اعمال مجازات سنگین موجب می‌شود ، فرد به‌جای ارتکاب جرم شدید، جرم خفیف‌تر را انجام دهد (Friedman, 2011,p. 119).

متغیرهای بازدارندگی

بر اساس رویکردهای مطرح شده در نظریهٔ کلاسیک فایده‌باوری، مهمترین متغیرهای بازدارندگی شامل قطعیت، سرعت و شدت مجازات است.

قطعیت مجازات

مقصود از قطعیت مجازات، محتمل بودن و دگرگونی‌ناپذیری آن است. قطعیت یا اطمینان جامعه از اجرای مجازات‌ها یعنی ارعاب ناشی از این امر است که نظام کیفری به‌صورت حتمی مجازات را اجرا می‌کند. بکاریا، بنتام و منتسکیو بیش

---

۱. « وَ السَّارِقُ وَ السَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ » (سوره مائده، آیه ۳۸).

از آنکه به‌شدت مجازات‌ها توجه کنند، بر قطعیت کیفر تمرکز داشتند. بکاریا، طراحی معقول مجازات را مسئله‌ای تعیین‌کننده برای تحقق بازدارندگی مؤثر می‌دانست و بر این باور بود که مهمترین وجه مجازات و کارکرد آن، قطعیت اجرای کیفر است (Friedman, 2011,p. 110). بر همین اساس، عده‌ای بر این نظر هستند که مهمترین عامل در بازدارندگی مجازات، قطعیت واکنش‌های کیفری است. به همین دلیل، گفته شده است که اعمال مجازات ملایم اما حتمی در مقایسه با مجازات شدید اما دگرگونی‌پذیر، بازدارندگی بیشتری خواهد داشت. از طرف دیگر بکاریا در رساله جرایم و مجازات‌ها بر این نظر تأکید می‌کند که حتمی بودن عقوبتی حتی معتدل، همیشه تأثیری شدیدتر از ترس از مجازاتی موحش که امید رهایی در آن وجود دارد، به‌جا می‌گذارد؛ زیرا وقتی گریز از کیفر محال باشد، ملایم‌ترین رنگ‌ها روح بشر را متوحش می‌کند (Beccaria, 2009,p. 86).

احتمال اعمال مجازات رابطه مستقیم با درصد کشف جرم و دستگیری مجرم دارد. از این‌رو، زمانی که احتمال دستگیری کاهش می‌یابد، اثر بازدارنده مجازات نیز کم می‌شود؛ زیرا ترس فقط در صورتی ایجاد می‌شود که مردم بر این نظر باشند که یک احتمال منطقی و قطعی در مورد دستگیری و مجازات شدن آنها وجود دارد. در این قلمرو، می‌توان به رشد آمار جرایمی اشاره کرد که مجازات آنها اعدام است. جرایم حوزه مواد مخدر در ایران، یک نمونهٔ بارز در این حوزه است. با وجود آنکه اعدام شدیدترین مجازات است و پیش‌فرض، سلب حیات است که مانع از آن می‌شود که افراد مرتکب جرم شوند؛ اما قطعیت کمتر مجازات اعدام نسبت به سایر مجازات‌ها عاملی است که بازدارندگی را مخدوش می‌کند. به عبارت دقیق‌تر، اجرای مجازات اعدام از قطعیت کافی برخوردار نیست؛ لذا برخی از بزهکاران مرتکب جرایمی می‌شوند که مجازات آنها اعدام است. بر اساس مدل بازدارندگی بکر، چنانچه بزهکار ریسک‌پذیر باشد، قطعیت اجرای مجازات را در اولویت محاسبات خود قرار می‌دهد (Naimi, 2015,p. 219). بنابراین، بزهکاران عقلانی، بیش از آنکه شدت مجازات را ملاک قرار دهند، در رویکرد هزینه- فایده، بر قطعیت اجرای مجازات تمرکز می‌کنند.

سرعت مجازات

بر اساس نظریهٔ بازدارندگی، فاصلهٔ زمانی میان ارتکاب جرم تا اجرای مجازات باید کوتاه باشد. بدین‌ترتیب، سرعت مجازات به معنای کم کردن فاصلهٔ میان ارتکاب جرم و تحمیل واکنش‌های کیفری است. این فاصله باید آن‌قدر کم باشد که به‌محض تصور ارتکاب جرم در ذهن بزهکار بالقوه، تصور اعمال کیفر نیز به ذهن او متبادر شود؛ بنابراین، مجازات هر جرم باید سریع باشد تا موجب تحقق بازدارندگی شود (Tiwari, 2022,p. 866). سرعت مجازات به مثابهٔ یکی از یافته‌های مکتب کلاسیک است که بیان می‌کند، تأخیر در پاسخ به رفتار ناقض قانون موجب شکست تدابیر بازدارنده کیفری می‌شود؛ بنابراین مردم برای حوادث آینده در مقایسه با حوادث حال ارزش کمتر قائل هستند (Yazdian Jafari, 2010,p. 222). هر چه کیفر سریع‌تر و بلافاصله در تعاقب جرم اجرا شود، عادلانه‌تر و مفیدتر خواهد بود. سرعت در اجرای مجازات موجب می‌شود تا بار گران کیفر و پیامدهای جرم برای دیگران محسوس و برای کسی که آن را تحمل می‌کند تا حداقل ممکن طاقت‌فرسا باشد.

بکاریا بر این باور است که سرعت در اجرای کیفر بسیار مفید است؛ بنابراین هرچه زمان میان بزهکاری و کیفر کوتاه‌تر باشد، اثرات دو مفهوم جرم و کیفر در ذهن انسان، قوی‌تر و پایدارتر خواهد بود؛ زیرا انسان رفته‌رفته یکی را علّت و دیگری را معلول ضروری و حتمی به شمار می‌آورد (Beccaria, 2009,p. 84) و در بیشتر موارد، عواملی چون کشف دیرهنگام جرم، اطاله دادرسی و رسیدگی چندمرحله‌ای، سرعت اجرای مجازات را به چالش می‌کشد. پس به‌موازات افزایش شدت مجازات‌ها، سرعت اجرا کاهش می‌یابد؛ به‌عبارت‌دیگر، می‌توان گفت که میان شدت و سرعت مجازات رابطه معکوس وجود دارد و در مجازات‌های شدید که با جان انسان‌ها در ارتباط است، فرایند تحقیقات، صدور حکم، تجدیدنظرخواهی، فرجام و اجرای حکم با وسواس و به‌کندی پیش می‌رود. این امر در واقع، سرعت مجازات را کند و فرسایشی می‌کند.

شدت مجازات

شدت مجازات، میزان واقعی یا احتمالی دردی است که بر بزهکار تحمیل می‌شود. در این بستر، هرچه تعذیب کیفر

بیشتر باشد، مجازات‌ها بازدارندگی مناسب‌تر خواهند داشت. ازآنجاکه شدت مجازات، اولین عاملی است که در سنجش هزینه‌های جرم مورد توجه قرار می‌گیرد، پیش‌فرض نظام‌های عدالت کیفری آن است که اعمال ضمانت‌اجراهای شدید همچون مجازات‌های بدنی و حبس‌های طولانی مدت موجب تحقق بازدارندگی می‌شود. به همین دلیل، در اکثر نظام‌های کیفری، افزایش هزینه‌های جرم از طریق افزایش شدت مجازات‌ها محقق می‌شود؛ به‌عبارت‌دیگر، در دسترس‌ترین و ساده‌ترین راه برای افزایش هزینه‌های جرم، بالا بردن شدت مجازات است.

با وجود آنکه شدت مجازات یکی از متغیرهای اصلی نظریهٔ بازدارندگی است؛ اما به‌کارگیری آن در تحقق بازدارندگی با چالش‌های فراوان مواجه است. از یک‌سو، بسیاری از مطالعات تجربی نشان می‌دهند که شدت مجازات اثر بازدارنده ندارد و از سوی دیگر، میزان اثرگذاری شدت مجازات به‌اندازهٔ تأثیر قطعیت نیست. علاوه بر آن، در فرض وجود مجازات‌های شدید به‌ویژه اعدام، مجازات‌ها کمتر اجرا می‌شوند و این امر موجب تضعیف بازدارندگی می‌شود. نتایج مطالعات در آمریکا نشان می‌دهد که باوجود در نظر گرفتن مجازات اعدام برای مرتکبان جرم تجاوز، اما عملاً این مجازات کمتر اعمال می‌شود. در مورد این جرم خاص، شدت مجازات عاملی برای عدم اجرای آن محسوب می‌شود (Ellis, 2003,p. 348). در این شرایط، تغییر ضریب شدت مجازات و کاستن از آن به نفع قطعیت اجرای کیفر به نحو مطلوب‌تر، موجب تحقق بازدارندگی می‌شود. به عبارت بهتر، مجازات‌های غیرشدید اما سریع و حتمی اثر بازدارندگی بیشتری خواهد داشت. بکاریا در نقد شدت مجازات بر این باور است که هرگاه شقاوت کیفر زیاد باشد، جسارت وی برای رهایی از آن بیشتر می‌شود؛ زیرا او برای فرار از کیفر یک جرم، چند جرم دیگر را مرتکب می‌شود (Beccaria, 2009,p. 86). به همین دلیل، می‌توان گفت که شدت مجازات‌ها نه‌تنها همواره موجب بازدارندگی نمی‌شود، بلکه از یک حد مشخص اگر بیشتر شود، بازدارندگی را به چالش می‌کشد. به‌عنوان‌مثال، تحقیقات تجربی در آمریکا نشان می‌دهند که در مورد مجازات‌های شدید همچنین اعدام، ترس از کیفر مرگ در محاسبات بزهکاران عقلانی مورد سنجش قرار نمی‌گیرد (Katz, Levitt, & Shustorovich, 2003,p. 213).

روش‌پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش، ترکیبی از روش کمّی و کیفی است. در روش‌شناسی کمّی، جامعه آماری این پژوهش کلیهٔ دانشجویان رشته حقوق در دانشگاه دولتی هرات هستند که از میان ۹۰۰ دانشجو، با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم اعضای جامعهٔ آماری و در پرتو فرمول حجم نمونه کوکران، ۲۷۰ نفر به‌عنوان حجم نمونهٔ نهایی انتخاب شدند.

$$n = \frac{Nt^2pq}{Nd^2 + t^2pq} = \frac{900 \times 3.84 \times 0.5 \times 0.5}{900 \times 0.0025 + 3.84 \times 0.5 \times 0.5} = 270$$

ابزار گرداوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود که در دو بخش عمومی (اطلاعات دموگرافیک) و اصلی (گویه‌های متناظر با فرضیه‌ها و مدل پژوهش) طراحی شده و بر اساس رتبه‌بندی و امتیازدهی توسط پاسخگو از ۱ تا ۵ درنظر گرفته شد. برای روایی پرسش‌نامه از روایی محتوا و از طریق آزمون واریمکس استفاده شد. در پرسش‌نامه، سه عامل قطعیت، سرعت و شدت در حدود ۵۹ درصد واریانس، روایی پرسش‌نامه را تبیین می‌کنند. برای تعیین پایایی پرسش‌نامه‌ها از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. بدین منظور، تعداد ۳۰ نفر به‌طور تصادفی از جامعهٔ آماری انتخاب و پرسش‌نامه‌ها میان آنها توزیع شد تا مقدار آلفای کرونباخ برای سه متغیر پژوهش محاسبه شود. نتایج جدول ۱ نشان می‌هد که پایایی پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۳۳ محاسبه شد. از آنجاکه مقدار آلفای کرونباخ برای متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰/۷ است، بنابراین پایایی پرسش‌نامه‌ها تأیید می‌شود.

جدول ۱. پایایی پرسش‌نامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ. مأخذ: نگارندگان

آلفای کرونباخ	متغیرها
۰,۸۵۷	قطعیت مجازات
۰,۷۹۶	سرعت مجازات
۰,۸۳۰	شدت مجازات
۰,۹۳۳	کل

جهت تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری مختلفی مانند آزمون تی و آزمون فریدمن و همچنین آمارهای پایه، مانند میانگین و انحراف معیار استفاده شده است. آزمون تی یک آزمون استنباطی برای تجزیه و تحلیل داده‌های پارامتریک است. هدف آزمون تی بررسی تفاوت میانگین‌های دو گروه مستقل است؛ به‌عبارت‌دیگر، از این آزمون برای ارزیابی شباهت میانگین نمونه با میانگین جامعه در مواردی که انحراف معیار جامعه نامشخص است، استفاده می‌شود. ازآنجایی‌که توزیع تی برای نمونه‌های کوچک با استفاده از درجات آزادی تنظیم می‌شود، این آزمودن را می‌توان برای نمونه‌های بسیار کوچک استفاده کرد. این آزمودن همچنین زمانی استفاده می‌شود که خطای استاندارد نمونه ناشناخته باشد و خطای استاندارد مشخص باشد. برای اعمال این آزمون، متغیر مورد مطالعه باید از نظر مقیاس فاصله و شکل توزیع آن نرمال باشد. آزمون تی تک نمونه‌ای به استنباط در مورد میانگین جامعه مربوط می‌شود. برای وضعیت یک نمونه، نگرانی معمول در تحقیق، بررسی معیاری از تمایل مرکزی برای جمعیت مورد نظر است. شناخته شده‌ترین معیارهای مکان، میانگین و میانه هستند بر این اساس، آزمون تی یک روش آماری است که برای بررسی تفاوت میانگین بین نمونه و مقدار شناخته شده میانگین جامعه استفاده می‌شود.

آزمون فریدمن یکی دیگر از روش‌های تحلیلی در این پژوهش است. آزمون فریدمن یک آزمون ناپارامتریک (توزیع آزاد) است که برای مقایسه سه یا چند گروه وابسته یا هم‌بسته که حداقل در سطح رتبه اندازه‌گیری می‌شوند، استفاده می‌شود. این آزمون همچنین می‌تواند برای داده‌های پیوسته (فاصله یا نسبی) استفاده شود. در واقع، آزمون فریدمن معادل ناپارامتریک آزمون F وابسته یا تحلیل واریانس با اندازه‌گیری‌های مکرر است؛ اما به پارامترهای مورد نیاز برای تجزیه‌وتحلیل اندازه‌گیری‌های مکرر واریانس پیوستگی مقیاس، توزیع نرمال و برابری واریانس‌ها نیاز ندارد. اگر یک یا همه پیش‌فرض‌های آزمون پارامتری F وابسته نقض شود، از معادل ناپارامتریک آن یعنی آزمون رتبه فریدمن استفاده می‌شود؛ بنابراین از آزمون فریدمن برای تحلیل واریانس دو طرفه (برای داده‌های ناپارامتریک) به روش رتبه‌بندی و همچنین برای مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف استفاده می‌شود. به‌طور خلاصه، آزمون فریدمن برای مقایسه بیش از دو گروه یا توزیع‌های وابسته یا هم‌بسته زمانی که داده‌ها رتبه‌بندی می‌شوند یا قابل رتبه‌بندی هستند، استفاده می‌شود.

رگرسیون خطی چندگانه به روش گام‌به‌گام یکی دیگر از روش‌های به‌کار رفته در این پژوهش است. روش گام‌به‌گام براساس مقادیر متغیرها شامل سه مرحله است که مدل در مرحله سوم از قدرت پیش‌بینی بیشتری نسبت به مراحل قبل برخوردار است و از این‌رو، برای تفسیر نتایج باید به نتایج مرحله سوم توجه کرد. در هر مرحله با ورود متغیرهای مستقل جدید میزان ضریب تعیین افزایش می‌یابد؛ به‌طوری‌که مدل مرحله سوم دارای ضریب تعیین ۰/۱ هست. با توجه به این مقدار می‌توان گفت که باوجود متغیرهای مستقل ۱۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته به‌خوبی پیش‌بینی‌پذیر است. مقدار سطح معناداری آزمون الگوی رگرسیون برای مرحله سوم کمتر از ۰/۰۵ (سطح خطای نوع اول) است و در نتیجه، الگوی رگرسیون خطی چندگانه در مرحله سوم معنادار است؛ به‌عبارت‌دیگر، با استفاده از متغیرهای مستقل مدل در مرحله سوم می‌توان متغیر وابسته را پیش‌بینی کرد. تجزیه‌وتحلیل حاصل از این پژوهش با استفاده از نسخه ۲۴ نرم‌افزار آماری SPSS، در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام شد.

با این حال، پس از یافته‌های حاصل از تحلیل‌های آماری، جهت بررسی دقیق‌تر نتایج پیمایش صورت گرفته، با تعدادی

از قضات، ضابطان قضایی و اساتید دانشگاه، مصاحبه‌های عمیق صورت گرفت. روش مصاحبه‌های عمیق، به‌عنوان یک شیوهٔ مرسوم در مطالعات کیفی است که در مطالعات ژرفانگر و موردی استفاده می‌شود؛ زیرا وسعت جامعه کم و عمق مطالب بسیار زیاد است و به همین دلیل، محقق، می‌تواند موضوع را با دقت واکاوی کند. در روش کیفی، انجامِ مصاحبه‌های عمیق؛ اگر بعد از مطالعهٔ کمّی انجام شود، نتایج آن دقیق‌تر خواهد بود؛ زیرا در این حالت، یافته‌های آماری در قسمت کمّی به‌صورت جزئی ارزیابی می‌شود تا مسئله به‌صورت ژرفایی تحلیل شود. بدین منظور، در این پژوهش، پس از اتمام مطالعه کمّی با تعدادی از نخبگان، مصاحبه‌های عمیق انجام شد تا مسئله به‌صورت دقیق‌تر بررسی شود. در تحلیل ساختاری گفته‌های مصاحبه‌شوندگان، ترتیب و توالی الگوهای گفتاری و مقدار تکرار آنها شناسایی شد؛ زیرا داده‌های مصاحبه‌ها ممکن است نشان‌دهندهٔ پیام‌های میان فردی باشد که الزام‌های عملی و نظری را به وجود می‌آورد. رمزگذاری و مقوله‌بندی شامل تحلیل پیام‌های آشکار و پنهان مدنظر قرار گرفت. درنهایت، واژه‌ها یا کلماتی که دارای مفهوم مشابه بودند، مقوله‌ها را شکل دادند.

یافته‌های پژوهش

پس از جمع‌آوری کامل پرسش‌نامه‌ها و نمره‌گذاری آنها، کلیه اطلاعات به‌دست‌آمده با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار گرفت. گرچه در داده-هایی که به‌صورت نمونه‌ای جمع‌آوری‌شده است و هدف آن تعمیم نتیجه به‌کل جامعه است، تأکید بر آمار استنباطی است؛ اما برای ارائهٔ یک الگوی کلی از داده‌ها و خلاصه کردن آن از آمار توصیفی نیز استفاده می‌شود. تمام نتایج این بخش در مورد نمونه، صادق و قابل‌تعمیم به‌کل جامعه است.

نتایج حاصل از آمار توصیفی نشان می‌دهد که ۵۱/۱ درصد پاسخگویان مرد بودند. بیشترین پاسخ‌دهندگان در رده سنی بین ۲۰ تا ۲۲ سال و کمترین آنها در رده سنی ۲۸ سال به بالا قرار داشتند. در نهایت، به لحاظ وضعیت تأهل، ٦۴/۸ درصد پاسخ‌دهندگان مجرد بودند.

پس از کدگذاری پرسش‌نامه‌ها و محاسبه شاخص‌های توصیفی، با استفاده از نرم‌افزار SPSS یافته‌های استنباطی به‌دست آمد. در ابتدا از طریق آزمون کولموگروف- اسمیرنوف نرمال بودن شاخص‌های پرسش‌نامه بررسی شد که نتایج آن به شرح ذیل در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش بر اساس آزمون کولموگروف- اسمیرنوف. مأخذ: نگارندگان

نتیجه آزمون	سطح معنی‌داری	متغیرها
نرمال بودن داده‌ها	۰,۲۰۰	قطعیت مجازات
نرمال بودن داده‌ها	۰,۱۴۲	سرعت مجازات
نرمال بودن داده‌ها	۰,۱۲۰	شدت مجازات

در جدول ۲ سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از مقدار خطای ۰/۰۵ است؛ پس فرض صفر در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ قابل‌قبول هست. درنتیجه می‌توان گفت که شاخص‌های پژوهش دارای توزیع نرمال است و به همین دلیل، برای تحلیل داده‌ها از آمار پارامتریک استفاده می‌شود. برای تحلیل اثر سه متغیر پژوهش از آزمون تی‌تک متغیره استفاده می‌شود. درصورتی‌که میانگین برای این سؤال‌ها بیشتر از حد متوسط باشد، مشخص می‌شود که سه متغیر پژوهش شامل قطعیت، سرعت و شدت مجازات سبب بازداشتن افراد از ارتکاب جرم می‌شود. یافته‌های حاصل از آزمون تی تک متغیره در جدول ۳ آمده است.

میانگین توزیع نظرات افراد بزرگ‌تر از ۳ است($H1: \mu > 3$)
میانگین توزیع نظرات افراد برابر و کوچک‌تر از ۳ است ($H_0: \mu \leq 3$)

جدول ۳. خلاصه آزمون تی تک متغیره. مأخذ: نگارندگان

نتیجه آزمون آماری	سطح معنی‌داری	میانگین	آماره تی تست	متغیرها
تأیید	۰,۰۰۰	۳,۱۸	۳,۸۸٤	قطعیت مجازات
تأیید	۰,۰۰۰	۳,٦۷	۱۳,۳۲۸	سرعت مجازات
تأیید	۰,۰۰۰	۳,۲۳	٤,٥۸۳	شدت مجازات

همان‌گونه که نتایج جدول ۳ در آزمون تی تک متغیره نشان می‌دهد، میانگین گویه‌ها برای فرضیه‌ها برآورد شد. با توجه به آنکه، "عدد مورد انتظار" یا همان حد متوسط بیشتر از ۳ است، با اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ می‌توان گفت که از نظر جامعۀ مورد بررسی، متغیرهای قطعیت، سرعت و شدت مجازات موجب بازدارندگی یا ارعاب افراد می‌شود. بر اساس نظر یکی از اساتید، مجازات‌ها در تمام جوامع اثر بازدارندگی دارد. در افغانستان و در هرات هم این مسئله صادق است. با این حال، مجازات در صورتی اثرگذاری دارد که معیارهای مدرن در زمان جرم‌انگاری در نظر گرفته شود که این مسئله در کد جزای مصوب ۱۳۹۶ در نظر گرفته شده است. بر اساس نظر یکی از قضات مصاحبه‌شونده، بازدارندگی یکی از اهداف اصلی مجازات است که مانع از ارتکاب جرم می‌شود، مشروط بر آنکه هنگام تعیین مجازات، علت ارتکاب جرم و شخصیت مجرم در نظر گرفته شود؛ بنابراین مجازات زمانی اثر مثبت و بازدارندگی دارد که در زمان محاکمه و تطبیق مجازات، دقت بیشتری از سوی قضات و مسئولان تطبیق مجازات در زندان صورت گیرد و معیارهای اصلاح بزهکاران، رعایت شود. در غیر این صورت، مجرم عقده‌مند می‌شود و بعد از رهایی از زندان، در پی انتقام‌جویی برمی‌آید و شاید تبدیل به مجرم مکرر شود. بر اساس نظر یکی دیگر از قضات، شدت مجازات‌ها در جوامع مختلف متفاوت است. در بعضی از جرایم شدت جزاها مانع از ارتکاب جرم توسط افراد می‌شود؛ زیراکه مجرم فرد محاسبه‌گر است، پس بر اساس هزینه و فایده، مرتکب جرم نمی‌شود. در بعضی از جوامع، شدت مجازات در جامعه خشونت‌پذیر، موجب بازدارندگی می‌شود. زمانی که فرد بداند که به هیچ صورت نمی‌تواند از مراحل تعقیب و تحقیق و محاکمه کیفری فرار کند، قطعیت و سرعت مجازات موجب بازدارندگی می‌شود. با این حال، ممکن است باوجود مجازات شدید، راه‌های فرار مجرمان باز باشد که در این صورت، بازدارندگی محقق نمی‌شود. در جامعه افغانستان به‌خصوص برای بزهکاران خطرناک که در غالب گروه‌های سازمان‌یافته مرتکب جرم می‌شوند، مناسب است که مجازات‌ها شدید، قطعی و سریع باشند ولی در خصوص بزهکاران دیگر که مجرم مکرر نیستند و جرایم خشونت‌آمیز مرتکب نشده‌اند، سرعت و قطعیت مجازات نسبت به‌شدت مجازات‌ها بازدارندگی بیشتری خواهد داشت.

به‌منظور رتبه‌بندی متغیرهای پژوهش، از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون فریدمن در مرحله اول آزمون کای دو نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری کمتر از با اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ است. در نتیجه می‌توان گفت که سه متغیر قطعیت، سرعت و شدت مجازات را به شرح زیر در جدول ۴ رتبه‌بندی کرد.

جدول ۴. رتبه‌بندی متغیرهای تحقیق براساس آزمون فریدمن. مأخذ: نگارندگان

مقدار احتمال	درجه آزادی	آماره آزمون کای-دو	رتبه	میانگین رتبه	متغیرها
۰,۰۰٦	۲	۱۷۵,۸۷۴	۳	۱,٦۱	**قطعیت مجازات**
			۱	۲,٦۴	**سرعت مجازات**
			۲	۱,۷۵	**شدت مجازات**

با توجه به خروجی آزمون فریدمن اولین متغیری که بیشترین نقش را بر بازداشتن افراد از ارتکاب جرم دارد، سرعت مجازات، پس از آن شدت مجازات و در نهایت، قطعیت مجازات است. بر اساس نظر یکی از قضات، قطعیت اجرای مجازات بیشتر از شدت آن در بازدارندگی از جرایم می‌تواند مؤثر باشد؛ اما در هرات با توجه به روحیه خشن مردم و نوع جزاهای اعمال شده، شدت جزا فاکتور مهمی شمرده می‌شود. بر اساس یافته‌های شهودی، قطعیت مجازات در اولویت قرار داشته و در زمان فعلی سرعت در تطبیق جزا هم عامل مهمی در جلوگیری از ارتکاب جرم است. یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان در این خصوص اظهار داشت که سرعت و قطعیت مجازات، تأثیر بیشتری نسبت به‌شدت مجازات دارد؛ چون تمامی بزهکاران، صرف‌نظر از نوع جرم ارتکابی وارد یک زندان با شرایط یکسان می‌شوند. علاوه بر آن، زمانی‌که فرد مرتکب جرم می‌شود، یک شوک قوی به او وارد می‌گردد و حالت غیر نرمال به او دست می‌دهد. در این شرایط، تحمل مجازات بسیار سخت است. پس به هر اندازه مجازات، سریع‌تر اجرا شود، به همان اندازه اثرگذاری بیشتر خواهد داشت؛ اما اگر مجازات سریع نباشد، مجرم از شوک اولیه خارج و به حالت عادی برمی‌گردد و در حالت عادی، مجازات چندان تأثیری نخواهد داشت.

در مورد شدت مجازات در قلمروی زندان، باید گفت که به هر اندازه مجرم، بیشتر در زندان بماند، به همان اندازه به محیط، عادت می‌کند و مجازات به‌عنوان یک امر عادی تلقی می‌شود. این مسئله ممکن است موجب شود که مجرم در زمان خروج از زندان دوباره مرتکب جرم شود؛ اما برعکس، به هر اندازه مجازات، خفیف ولی قطعی باشد، امید عفو و تخفیف برای مجرم باقی نمی‌ماند و به همین دلیل، بازدارندگی محقق می‌شود. بر اساس نظر یکی از ضابطان قضایی، همواره اجرای قطعی مجازات و تأثیرات تنبیهی آن بیش از شدت مجازات می‌تواند در پیشگیری از ارتکاب جرم مؤثر باشد. در برخی فرض‌ها، مجازات شدید در قانون وجود دارد و مردم نسبت به آن آگاهی دارند؛ ولی اجرا نمی‌شود، پس بزهکاران به جرم خود ادامه می‌دهند. با وجود آنکه حدود و قصاص از جمله جزاهای شرعی هستند و به‌ویژه در باب قصاص و حکمت‌های آن آیه و حدیث فراوان وجود دارد ولی نظر به اینکه برای اجرای آنها باید شرایط زیادی موجود باشند، در عمل حدود و قصاص، کمتر اثبات و اجرا می‌شوند؛ بنابراین، بزهکاران به‌نوعی از ناحیه عدم اجرای این مجازات‌ها مطمئن هستند. با این حال، شکل‌گیری امارت اسلامی و تأکید بر اجرای مجازات‌های شرعی و عدم پای‌بندی به کد جزا موجب شده تا اجرای مجازات‌های حد و قصاص احیا شود. با این حال، بر اساس نظر یکی دیگر از متخصصان، در جامعه افغانستان، قطعیت مجازات نقش بارزتری نسبت به‌شدت مجازات دارد؛ به این دلیل که در برخی از جوامع، مجازات‌های شدید اعمال می‌شوند؛ اما آمار مجرمیت کاهش پیدا نمی‌کند.

در دوره اول حکومت طالبان، کاهش جرایم در اثر سرعت و قطعیت مجازات بود؛ زیرا مردم بر آن اعتقاد بودند که مجازات به‌صورت قطعی اجرا خواهد شد. به همین دلیل، ممکن است اثر اجرای ده ضربه شلاقِ قطعی و سریع بیش از بیست سال حبس غیرقطعی و کند باشد. به همین دلیل، قطعیت و سرعت، نقش مهم‌تری از شدت مجازات دارد. برای اثبات این امر، می‌توان به دوره جمهوریت در افغانستان اشاره کرد. در این دوره، مجازات‌های شدید همچون اعدام و حبس‌های طولانی‌مدت وجود داشتند؛ اما مجازات‌ها قطعی نبودند، پس آمار جرایم بالا رفته و بازدارندگی محقق نشده است. در دوره دوم حکومت طالبان، سرعت و قطعیت متغیرها مهم‌تر هستند؛ زیراکه پیش‌فرض حکومت طالبان در قلمروی مجازات، احیای جزاهای شرعی و سخت‌گیری کیفری است. به همین دلیل، مردم با بیان اینکه طالبان ترحم ندارند، سریع مجازات می‌کنند و واسطه‌ها را نمی‌پذیرند، بر قطعیت و سرعت اجرای مجازات تأکید می‌کنند. برای بررسی دقیق‌تر اثرات متغیرهای بازدارندگی، از مدل رگرسیون خطی چندگانه به روش گام‌به‌گام استفاده شد. در جدول ۵ خلاصه اطلاعات مربوط به رگرسیون ارائه شده و برآورد ضریب مدل در حالت استاندارد و غیراستاندارد و همچنین معناداری آنها ارائه شده است.

جدول ۵. خلاصه اطلاعات مدل رگرسیون. مأخذ: نگارندگان

سطح معناداری	مقدار آماره فیشر	خطای استاندارد مدل	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۰,۰۰۴[b]	٦۸۸,۸	۳۴۷,٦	۰,۰۴۰	۰,۰۴۵	۰,۲۱۲	۱
۰,۰۰۱[c]	۸۴۸,۷	۲۵۰,٦	۰,۰٦۹	۰,۰۷۹	۰,۲۸۱	۲
۰,۰۰۰[d]	۷۱۸,٦	۱۹۷,٦	۰,۰۸۵	۰,۱۰۰	۰,۳۱٦	۳

جدول ٦. برآورد ضرایب مدل و آزمون معناداری آنها. مأخذ: نگارندگان

عامل تورم واریانس	سطح معنی‌داری	آماره تی	ضرایب استاندارد (بتا)	ضرایب غیراستاندارد: خطای استاندارد	ضرایب غیراستاندارد: مقدار ضریب	متغیرها	مدل
	۰,۰۰۰	۲۱,۵۱۵		۰,۸۵۴	۱۸,۳۸۴	مقدار ثابت	۱
۱,۰۰۰	۰,۰۰۴	۲,۹۴۸	۰,۲۱۲	۰,۱۴۷	۰,۴۳۳	سرعت	
	۰,۰۰۰	۷۸۸,۱۸		۱,۰٦۹	۲۰,۰۷۷	مقدار ثابت	۲
۱,۱۷۳	۰,۰۰۰	۳,۷٦۰	۰,۲۸۹	۰,۱۵۷	۰,۵۸۹	سرعت	
۱,۱۷۳	۰,۰۱۰	۵۹٦,۲	۰,۱۹۹	۰,۱٦۸	۰,۴۳۵	شدت	
	۰,۰۰۰	۱٦,۴۹٦		۱,۳۱۳	۲۱,٦٦۴	مقدار ثابت	۳
۱,۲۳۱	۰,۰۰۱	۳,۲۵۴	۰,۲۵۴	۰,۱۷۹	۰,۵۱۸	سرعت	
۱,۱۹۵	۰,۰۲۲	۳۱۱,۲	۰,۱۷۸	۰,۱٦۸	۳۸۸,۰	شدت	
۱,۰۵۳	۰,۰۴۲	۲,۰۴۵	۰,۱۴۸	۰,۱۰۵	۰,۲۱۵	قطعیت	

با توجه به یافته‌های جدول ٦، پژوهشگران برای تکمیل یافته‌های پژوهش، رابطهٔ میان متغیرهای پژوهش را بر اساس متغیرهای دموگرافیک بررسی کردند. مجدد پس از بررسی کلیهٔ پیش‌فرض‌های موجود (آزمون دوربین واتسن برای بررسی استقلال خطاها، آزمون شاخص توانایی و عامل تورم واریانس برای بررسی هم‌خطی) در تحلیل آنها مورد آزمون قرار گرفت.

جدول ۷. تأثیر جنسیت پاسخ‌دهندگان بر تمامی متغیرهای بازدارندگی. مأخذ: نگارندگان

سطح معناداری	F	مجموع میانگین	درجه آزادی	مجموع مجذورات	بازدارندگی
۰,۰۳۱	۳,۰۱۵	۷۴۸,۲۲۸	۳	۲۳۵۲,٦۸۳	بین گروهی
		۲٦۰,۰۹۸	۱۸٦	۴۸۳۷۸,۱۵۹	درون‌گروهی
			۱۸۹	۵۰۷۳۰,۸۴۲	کل

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که جنسیت پاسخ‌دهندگان با بازدارندگی رابطه دارد و میزان کارایی بازدارندگی در زنان بیش از مردان است؛ بنابراین میزان ترس از مجازات در زنان بیشتر از مردان است. در این آزمون سطح معناداری کمتر از ۵% است و با ۹۵% اطمینان می‌توان گفت این تأثیر معنادار است.

جدول ۸. تأثیر وضعیت تأهل بر بازدارندگی. مأخذ: نگارندگان

بازدارندگی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	مجموع میانگین	F	سطح معناداری
بین گروهی	۵۷,۴۳۰	۲	۲۸,۷۱۵	۰,۱۰۶	۰,۹۰۰
درون‌گروهی	۵۰۶۷۳,۴۱۳	۱۸۷	۲۷۰,۹۸۱		
کل	۵۰۷۳۰,۸۴۲	۱۸۹			

نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که وضعیت تأهل پاسخ‌دهندگان بر بازدارندگی اثر نداشته است. چون سطح معناداری بیشتر از ۵% است و با ۹۵% اطمینان می‌توان گفت این تأثیر معنادار نیست. همچنین نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که سن پاسخ‌دهندگان با بازدارندگی رابطه ندارد. چون سطح معناداری بیشتر از ۵% است و با ۹۵% اطمینان می‌توان گفت این تأثیر معنادار نیست.

جدول ۹. تأثیر سن بر بازدارندگی. مأخذ: نگارندگان

بازدارندگی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	مجموع میانگین	F	سطح معناداری
بین گروهی	۱۸۰۵,۶۰۹	۴	۴۵۱,۴۰۲	۱,۷۰۷	۰,۱۵۰
درون‌گروهی	۴۸۹۲۵,۲۳۳	۱۸۵	۲۶۴,۴۶۱		
کل	۵۰۷۳۰,۸۴۲	۱۸۹			

بحث و نتیجه‌گیری

بازدارندگی به‌عنوان یکی از کهن‌ترین نظریه‌های توجیه مجازات، همواره مورد توجه نهادهای عدالت کیفری بوده است. قانون‌گذار در کشور افغانستان، با نظر به متغیرهای بازدارندگی و کیفرگذاری‌های شرعی و قانونی، درصدد پیشگیری کیفری از جرم برآمده است. یافته‌های حاصل از مطالعهٔ تجربی نشان داد که در جامعهٔ آماری مد نظر، هر سه متغیر قطعیت، سرعت و شدت مجازات موجب بازدارندگی می‌شود. این نتیجه هم‌سو با متغیرهای فرهنگی جامعهٔ افغانستان است. امروزه افغانستان جزء بی‌سوادترین کشورهای دنیا به‌حساب مي‌آيد. بحران آگاهي و چالش در فضای فرهنگی يك واقعيت پذيرفته شده در ساختار جامعهٔ افغانستان به‌حساب مي‌آيد. هم‌زمان، افغانستان کشوري است که سه جنگ بزرگ با انگليس، شوروي و چند دهه جنگ خانگي را تجربه کرده که آخرين مورد آن، قدرت گرفتن امارت اسلامی افغانستان است. جنگ‌هاي مستمر، ويرانگر و به‌ويژه نزاع‌هاي خونين داخلي، شيرازه اقتصاد، فرهنگ و به طور کلی زندگي افغان‌ها را با مشکل مواجه کرده است. اين کشور به دليل ساختار ويژه و بحران‌های سياسي و اجتماعي چند دهه اخير، به يکي از جوامعي که گرفتار "نابساماني اجتماعي" است، تبديل شده است. طبيعي است که در يك جامعهٔ نابسامان که همگرايي و کنترل اجتماعي تنزل يافته است، مجازات بهترين راه کنترل رفتارهای فردی است. بر اساس یافته‌های سازمان بهداشت جهانی، جامعهٔ افغانستان یک اجتماع تنبیه‌گراست؛ بدین معنا فرهنگ تنبیه و سزادهی بخشی از ساختارهای فرهنگی این کشور محسوب می‌شود. تنبیه کودکان در خانه و مدرسه، میزان خشونت خانگی و آمار روزافزون نزاع‌های خیابانی، برخی از جلوه‌های جامعهٔ تنبیهی در افغانستان است. به همین دلیل، شهروندان افغانستان با شناخت واکنش‌های تنبیهی و ادراک تجربی از مسئلهٔ کیفر به این نتیجه رسیده‌اند که هر رفتار خلاف عرف یا قانون می‌تواند پیامدهای تنبیهی برای آنها به همراه داشته باشد؛ بنابراین درک تجربی و شهودی از مسئله کیفر موجب شده تا از نظر جامعهٔ آماری هر سه متغیر قطعیت، شدت و سرعت در تحقق بازدارندگی اثر بخش باشند.

بر اساس یافته‌های پژوهش، متغیر سرعت اجرای مجازات بیشترین نقش را در تحقق بازدارندگی دارد. بر این اساس، انجام سریع تحقیقات توسط پلیس، صدور سریع حکم و اجرای پرسرعت مجازات موجب تحقق بازدارندگی می‌شود.

بعد از سرعت اجرای مجازات‌ها، شدت مجازات‌ها بیشترین اثر در تحقق بازدارندگی دارد. افغانستان به دلیل جنگ‌های مستمر و فقدان آموزش‌های دانشگاهی، شکل سنتی و مذهبی خود را حفظ کرده است. هم‌زمان، مردم این کشور فرهنگ اسلامی دارند و جمعیت این کشور، چه اهل سنت و چه شیعه در مسائل مرتبط با جرم و مجازات همواره خواهان اعمال صریح احکام اسلامی هستند. به لحاظ اوضاع کنونی کشور و تسلط امارت اسلامی در افغانستان، می‌توان گفت سیاست‌گذاری کیفری حکومت که برپایهٔ اجرای احکام شرعی است، با فرهنگ عمومی جامعهٔ افغانستان هماهنگ است؛ زیرا امارت اسلامی هم‌سو با وجدان عمومی جامعه که سنّتی و پایبند به ارزش‌های اسلامی است، اقدام به اعمال مجازات‌های شرعی همچون حدود، قصاص و دیات می‌کند. با توجه به آنکه شدت مجازات متأثر از دو عامل نمایش قدرت و حمایت از ارزش‌های جمعی است، می‌توان گفت، امارت اسلامی از طریق اعمال مجازات‌های شرعی، از یک‌سو، با اجرای علنی و سریع مجازات‌ها به دنبال نمایش مناسبات قدرت در سطح جامعه است تا مجازات را به‌عنوان عامل نظم، انضباط و انسجام اجتماعی معرفی کند و از طرف دیگر، با حمایت از سنّت‌های مذهبی جامعهٔ افغانستان، به دنبال مشروعیت سیاسی خود هست. در نهایت، متغیر قطعیت کمترین اثر را در تحقق بازدارندگی دارد.

با وجود آنکه در نظریهٔ بازدارندگی، نزاع دربارهٔ کارکرد شدت و قطعیت مجازات است؛ اما در جامعهٔ آماری این پژوهش، متغیر سرعت مجازات رتبه اول را به خود اختصاص داد. قدرت گرفتن امارت اسلامی بر احراز رتبه اول در متغیر سرعت مجازات اثرگذار است؛ زیرا امارت اسلامی با تشکیل محاکم خیابانی و اجرای سریع مجازات‌ها این هشدار را به شهروندان داده است که در صورت ارتکاب جرم به‌سرعت مجازات خواهند شد. غلبهٔ متغیر سرعت برشدت، ازآن‌جهت توجیه‌پذیر است که با شکل‌گیری حکومت امارت اسلامی، مردم انتظار اجرای مجازات‌های شدید را دارند؛ به عبارت دیگر اجرای مجازات‌های شدید به‌عنوان پیش‌فرض در ذهن مردم شکل گرفته است. در این بستر، آنچه به بهترین شکل، بازدارندگی را محقق می‌کند، سرعت اجرای مجازات‌های شدید است. غلبهٔ متغیر سرعت بر قطعیت نیز ناشی از کارکرد سیاسی حکومت جدید در حوزهٔ عدالت کیفری است. سابقه حکومت طالبان در افغانستان و تأکید بر اجرای قطعی مجازات‌های شرعی مسئلهٔ مهمی است که در این حوزه باید به‌آن توجه کرد؛ بنابراین غلبهٔ متغیر سرعت بر قطعیت به کلیشه‌های ذهنی مردم در مورد سردمداران حکومت جدید برمی‌گردد. به عبارت دقیق‌تر، جامعه افغانستان اجرای مجازات‌های شدید و قطعی توسط حکومت را پذیرفته است. به همین دلیل، غلبه متغیر سرعت بر شدت و قطعیت الزاماً به معنای کم‌اهمیت بودن آنها نیست. در این بستر، به نظر می‌رسد که سیاست‌گذاری کیفری امارت اسلامی مهم‌ترین عاملی است که موجب شده تا سرعت در درجه اول و قطعیت در درجه آخر اهمیت قرار داده شوند. در ابتدا به نظر می‌رسد که یافته‌های این پژوهش در تعارض با رویکردهای مکتب کلاسیک و نظریهٔ بازدارندگی است و می‌توان گفت که شدت و قطعیت اجرای مجازات برحسب شرایط کنونی جامعهٔ افغانستان به‌صورت یک پیش‌فرض مدنظر شهروندان بوده است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت، اگر این مطالعه در زمان حکومت جمهوری اسلامی افغانستان اجرا می‌شد، نتایج پژوهش تغییر می‌کرد. این مسئله به‌خوبی اثربخشی گفتمان‌های سیاسی بر عدالت کیفری را نشان می‌دهد. حقوق کیفری دارای اصول بنیادی و جهانی است؛ اما خوانش‌های ایدئولوژیک و سیاسی بر آن اثر می‌گذارد. یکی از رسالت‌های مهم جرم‌شناسی انتقادی نظریه‌مندسازی مناسبات قدرت در سیاست‌گذاری کیفری است. به باور متخصصان این حوزه، سیاست‌گذاری کیفری تحت تأثیر گروه‌های قدرت است. در این وضعیت عدالت کیفری، در خدمت سیاست‌مداران قرار می‌گیرد و موازین عدالت در آن نقض می‌شود. از این‌رو، ماهیت فرایند سیاست‌گذاری، تبلور منافع گروه‌های قدرت و تداوم هژمونی طبقهٔ فرادست است. جرم‌شناسان انتقادی در تحلیل فرایند سیاست‌گذاری، ابزارگرایی کیفری را مدنظر قرار می‌دهند که ابزاری برای دستیابی به منافع گروه‌های قدرت است. در شرایطی که اجماعی دربارهٔ منافع اجتماعی وجود نداشته باشد و قانون به‌عنوان ابزار قدرتمند تلقی شود، گروه‌های

قدرت تلاش می‌کنند، سیاستگذاری کیفری را بر اساس ایدئولوژی خاص خود تعریف کنند. این مسئله، علاوه بر آنکه مؤید خوانش سیاسی عدالت کیفری است، نوع نگاه مردم به جرم و مجازات را نیز تغییر می‌دهد. به همین دلیل رویکرد سختگیرانهٔ امارت اسلامی در اجرای مجازات‌های شدید و قطعی، کلیشه‌های ذهنی شهروندان افغانستانی را تغییر داده و بر نقش سرعت در اجرای مجازات‌ها افزوده است.

منابع

Aghaei, S., & Dadban, H. (2009). Deterrence and its role in Crime Prevention, *Law Quarterly*, 39(3), 125-148. (In Persian)

Beccaria, C. (1809). An *Essay of Crimes and Punishment*. Philadelphia: William P. Farrand Co.

Beccaria, C. (2009). *Treatise on Crimes and punishment*, (7th Edition). (Mohammad Ali Ardabili, Trans.). Tehran, Iran: Publication of Mizan. (In Persian)

Bentham, J. (1789). *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. New York, A.: Hafner Press.

Cameron, S. (1988). the Economics of Crime Deterrence: A Survey of Theory and Evidence, *International Review of Social Sciences*, 41(2), 301-323. https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.1988.tb02311.x

Dezhbakhsh, H., & Shepherd, J. M. (2006). the Deterrent Effect of Capital Punishment: Evidence from a Judicial Experiment, *Economic Inquiry*, 44(3), 295- 303. https://doi.org/10.2307/2289764

Ellis, A. (2003). A Deterrence Theory of Punishment, *The Philosophical Quarterly*, 53(212), 337- 351.

Engel, R. S., Tillyer M. S., & Corsaro, N. (2013). Reducing Gang Violence Using Focused Deterrence: Evaluating the Cincinnati Initiative to Reduce Violence (CIRV), *Justice Quarterly*, 30(3). 43- 61. https://doi.org/10.1080/07418825.2011.619559.

Friedman, L. (2011). *Deterrence*, (Third Edition). (Ruhollah Talebi & Askar Qahramanpour Banat Trans.). Tehran, Iran: Publications of the Research Institute of Strategic Studies. (In Persian)

Hudson, B. (2003). *Understanding Justice*. Philadelphia, A.: Open University Press.

Javan Jafari, A. R., & Sadati, S. M. J. (2015). *Philosophical and Sociological Nature of Punishment*. Tehran, Iran: Publication of Mizan. (In Persian)

Javan Jafari, A, Sadati, S., & Farhadi, Z. (2016). Deterrence and its Measurement in Punishment: *Research Paper on Criminal Law*, 7(2), 59-78. (In Persian)

Katz, L., Levitt, S. D., & Shustorovich, E. (2003). Prison Conditions, Capital Punishment, and Deterrence, *American Law and Economics Review*, 5(2), 318- 343.

Khosroshahi, Q., & Aeedi, m. m. (2015). The Place of General Deterrence in Punishments, *Contemporary Comparative Law Studies*, 6(10), 1-27. (In Persian)

Little, D. (2009). *Explanation in Social Sciences* (print 5). (Abdul Karim Soroush Trans.). Tehran, Iran: Sarat Publishing. (In Persian)

Maguire, M. (2010). Oxford Encyclopedia of Criminology. (Hamidreza Malek Mohammadi Trans.). Tehran, Iran: Publication of Mizan. (In Persian)

Mahmoudi, J., f., & Aghaei, S. (2008). Investigating the Deterrence Theory of Punishment, *Law Quarterly*, 38(2), 339- 361. (In Persian)

McLaughlin E., & Munice J. (2001). Sage Dictionary of Criminology, First Published, Sage Publication

Naimi, S. M. (2015). Economic Analysis of Delinquent Behavior and Explanation of its Deterrence: Research Paper on Criminal Law, 6(2), 203- 229. (In Persian)

Sanei, P. (2007). *General Criminal Law*. Tehran, Iran: Tarh no. (In Persian)

Siegel, L. (2011). Criminology, (4th Edition). New York, A.: Wadsworth Publication.

Tiwari, P. (2022). Concept of Deterrent Theory, *International Journal of Law Management and Humanities*, 5(4), 862-868. https://doij.org/10.10000/IJLMH.113409.

Tonry, M. (2008). Learning from the Limitations of Deterrence Research, *Crime and Justice Journal*, 37(1), 279-311. https://doij.org/10.1086/524825.

Yazdian Jafari, J. (2010). The Deterrent process of Punishment: Obstacles and

Limitations, *The Quarterly Journal of Disciplinary Knowledge*, 11(4), 207- 229. (In Persian)